

Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Politikası:

Bütüncül Bakış

Russian Federation's Caucasus Policy: A Holistic View

Ahmet SAPMAZ*

Öz

Bu çalışmanın amacı Rusya Federasyonu'nun (RF) Kafkasya politikasını ortaya koymaktır. Genel olarak literatürde RF'nin Güney Kafkasya politikası ve Kuzey Kafkasya politikası ayrı ayrı ele alınmaktadır. Ancak RF'nin özellikle güvenlik politikaları göz önüne alındığında aslında bölgenin bütüncül olarak ele alındığını görmek mümkündür. Soğuk Savaş sonrası dönemde Kafkasya, RF'nin iç, dış ve güvenlik politikasının en dinamik alanlarından birini oluşturmuş ve adeta Moskova'nın gelişmelere karşı tepkisini analiz etmek için bir test alanı vazifesi görmüştür. RF, Kuzey Kafkasya'yı Çeçenistan odaklı olarak kendi sınırları içinde tutmaya çalışırken, Güney Kafkasya devletlerini "yakın çevre" doktrini çerçevesinde kontrolü altında bulundurmaya ve bu bölgedeki tek etkili güç olmak istemektedir. Çalışmanın temel varsayımı, RF'nin Kafkasya politikasının bütüncül bir yaklaşım içerdiği yani Güney Kafkasya ve Kuzey Kafkasya politikalarının birbirini tamamlar nitelik gösterdiğidir. Son dönemde meydana gelen gelişmeler çerçevesinde RF'nin Kafkasya üzerinde etki ve kontrolü daha da artmıştır.

Anahtar Kelimeler: Rusya Federasyonu, Kafkasya, Kuzey Kafkasya, Güney Kafkasya.

Abstract

The aim of this study is to reveal the Caucasus policy of the Russian Federation (RF). In general, RF's South Caucasus policy and North Caucasus policy are discussed separately in the literature. However, considering especially security policies of the RF, it is possible to see that the region is actually handled holistically. In the post-Cold War period, the Caucasus formed one of the most dynamic areas of RF's domestic, foreign and security policy and almost served as a testing ground for analyzing Moscow's reaction to the developments. While the RF is trying to keep the North Caucasus within its borders with a focus on Chechnya, it wants to keep the South Caucasus states under its control within the framework of the "near abroad" policy and to be the only effective power in this region. The basic assumption of the study is that the Caucasus policy of the RF includes a holistic approach, that is, the policies of the South Caucasus and the North Caucasus complement each other. Within the framework of the recent developments, the influence and control of the RF on the Caucasus has increased even more.

Key Words: Russian Federation, Caucasus, North Caucasus, South Caucasus.

Makale Geliş Tarihi: 20.09.2021. Makale Kabul Tarihi: 14.11.2022.

Araştırma Makalesi / Künye: SAPMAZ, Ahmet, "Rusya Federasyonu'nun Kafkasya Politikası: Bütüncül Bakış", *Gazi Akademik Bakış Dergisi (GABD)*, Sayı: 31, Cilt: 16, 2022, s. 257-278
Dr, E-posta: ahmet_sapmaz@yahoo.com, ORCID ID: 0000-0003-0858-9000.

Gazi
Akademik
Bakış
257
Cilt 16
Sayı 31
Kış 2022

Giriş

Rusya üç yüzyıldan beri Kafkasya üzerinde en etkin güçtür. Çarlık Rusyası, Rusya İmparatorluğu (Rİ), Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) ve RF döneminde Rusya'nın gücünün artma ve azalmasına bağlı olarak Kafkasya'da çeşitli gelişmeler yaşanmıştır. SSCB'nin çökmesi ile tarihte Rusya ile sorunlu ilişkileri olan Kuzey Kafkasya'da özellikle Çeçenistan odaklı ayrılıkçı hareketler yeniden ortaya çıkmıştır. İlerleyen dönemde RF ve bölgedeki gelişmeler nedeniyle Kuzey Kafkasya'daki sorunlar da dönüşüme uğramıştır. SSCB'nin yıkılması ile öncesinde ülke içi idari sınır olan Kuzey Kafkasya'nın güney sınırları ise uluslararası sınırlara dönüşmüştür. Kafkas sıradağlarının güneyinde, Güney Kafkasya'da bulunan Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan Sovyet Sosyalist Cumhuriyetleri (SSC), SSCB'nin çöküşü sonrası üç bağımsız devlete dönüşmüştür. Böylece Güney Kafkasya devletleri jeopolitik bir alt bölge olarak uluslararası sisteme dahil olmuştur. Güney Kafkasya devletleri üzerinde bir yandan küresel ve bölgesel güçlerin çıkar mücadeleleri sürerken, diğer yandan iç ve devletlerarası çatışmalar meydana gelmiştir. Kuzey ve Güney Kafkasya'da Moskova'nın müdahalesi ile gelişen ve dondurulan tüm çatışmalar RF'nin dahili ile yeniden aktive olarak bölgede yeni gelişmelere yol açmıştır. Kafkasya'daki çatışma içeren güvenlik ortamı sürekli aktif olarak en son 2020 yılında II. Karabağ Savaşı ile yeniden ortaya çıkmıştır. RF'nin konvansiyonel olarak savaştığı ilk bölgenin Kuzey Kafkasya'da Çeçenistan (iki kez), ikinci bölgenin ise Güney Kafkasya'da Gürcistan olması, Kafkasya'nın RF'nin güvenliği açısından taşıdığı önem ve hassasiyeti ortaya koymaktadır. Bu çalışma RF'nin Kafkasya politikasını bütüncül bakış açısıyla incelemektedir. Bütüncül bakış açısı, RF'nin Kafkasya'da meydana gelen gelişmelere tepkisini olay bazında değil, tarihsel süreçte incelemeye ve RF'nin Kafkasya'ya yönelik politikasının genel eğilimini belirlemeye imkân tanımaktadır. Diğer yandan çalışmanın temel iddiası çerçevesinde bütüncül bakış ile özellikle güvenlik alanında RF'nin Kafkasya'nın kuzeyine ve güneyine yönelik farklı politikalar değil, bütünlüklü bir Kafkasya politikası izlediği ortaya konulmaktadır.

Rusya Federasyonu Açısından Kafkasya'nın Önemi

Günümüzde Kafkasya; RF sınırları içerisinde bulunan Adıge, Çeçenistan, Dağıstan, İnguşetya, Kabartay-Balkar, Karaçay-Çerkes ve Kuzey Osetya Özerk Cumhuriyetlerinden oluşan Kuzey Kafkasya ile Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan bağımsız devletlerinden oluşan Güney Kafkasya olmak üzere iki jeopolitik düzlemden müteşekkildir. RF açısından Kafkasya çok sayıda nedenle önem taşımaktadır. İlk olarak Rus jeopolitikçi Aleksandr Dugin'e göre Kafkasya halkının sosyal hareketliliği fazladır ve kendine has jeopolitik

Görüş

Akademik
Bakış

258

Cilt 16
Sayı 31
Kış 2022

gelenekler barındırmaktadır.¹ Kafkasya ve özellikle Kuzey Kafkasya çok sayıda etnik gruba ev sahipliği yapmaktadır. Kendi dil, kültür ve geleneklerine sahip olan bu etnik gruplar, bölgenin 1864 yılında tamamen Rus hâkimiyetine girmesinden bu yana Rusya'ya karşı farklı zamanlarda ayaklanmışlardır. RF, Kuzey Kafkasya'da süren ayrılıkçı hareketler ve terörizmin yurt dışı destekli olduğunu ve kendisini zayıflatıp içeriden çökertmeyi amaçladığını değerlendirmektedir. Moskova, Kuzey Kafkasya odaklı ayrılıkçı hareketin RF'nin diğer bölgelerinde de ayrılıkçı hareketlere yol açmasından endişe duymaktadır. Kuzey Kafkasya'daki güvenlik durumu hâlâ bölgenin Moskova açısından tehdit olarak tanımlanmasına neden olmaktadır.² Bu nedenle Kuzey Kafkasya'da ortaya çıkan ayrılıkçı hareketler RF için toprak bütünlüğünün korunması açısından varoluşsal tehdit niteliği taşımaktadır. Dahası Kuzey Kafkasya etnik yapısı itibariyle Güney Kafkasya ile yakından ilişkilidir.³ Kafkas sıradağlarının bir tarafında meydana gelen çatışmanın diğer tarafa büyük etkisi olmaktadır. Güney Kafkasya'da Güney Osetya ve Abhazya RF'nin sınırında, Dağlık Karabağ ateşkes hattı ise RF sınırına 130 km mesafede bulunmaktadır. Moskova açısından Kuzey Kafkasya'nın kontrol edilmesi için Güney Kafkasya'nın kontrol edilmesi, benzer şekilde Güney Kafkasya üzerinde kontrol sağlanabilmesi için de Kuzey Kafkasya'nın kontrol altında bulundurulması gerekmektedir. Örneğin 1996 yılında RF ordusunun Çeçenistan'dan çekilmesi Güney Kafkasya devletleri nezdinden Moskova'nın gücünün sorgulanmasına neden olmuş ve bahse konu ülkelerden özellikle Gürcistan ve Azerbaycan, ABD ve NATO ile yakınlaşmaya başlamıştır.⁴ Özellikle Azerbaycan ve Gürcistan'ın güvenlikleri doğrudan Kuzey Kafkasya ile bağlantılıdır. Kafkasya, RF'nin iç ve dış güvenliği arasındaki ayrımın en belirsiz olduğu bölgelerden biridir. Bu nedenle Kafkasya, RF'nin iç, dış ve güvenlik politikasını doğrudan etkileyen bir bölgedir.

İkinci olarak Kafkasya tarihte Rusya, Osmanlı ve İran arasında şiddetli siyasi ve askeri mücadelelere sahne olmuştur. Rusya'nın Kafkasya'daki ilerleyişi, Osmanlı memleketleri (Memâlik-i Mahrûse-i Osmâniye) ve Kaçar/İran memleketleri (Memâlik-i Mahrûse-i Kaçar/İran) aleyhine gelişme göstermiştir.⁵ 1792 yılı Yaş Muahdesiyle Kırım'ı, Rİ'ye terk eden Devlet-i

Gaz

Akademik
Bakış
259
Cilt 16
Sayı 31
Kış 2022

- 1 Aleksandr Dugin, *Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım*, Küre Yayınları, 8.Baskı, İstanbul 2015, s. 177.
- 2 Erel Tellal, "Zümrüdüanka: Rusya Federasyonu'nun Dış Politikası", *Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi*, LXV, Sayı:3, 2010, s. 208.
- 3 Sergey Markedonov, "Russia's Evolving South Caucasus Policy: Security Concerns amid Ethno-Political Conflicts", *German Council on Foreign Relations*, Sayı:1, Ocak 2017, <https://dgap.org/en/article/getFullPDF/28989>, s. 4.
- 4 Senem Öztürk, "Jeopolitiğin Rusya Federasyonu'na Etkilerinin Kuzey Kafkasya-Gürcistan-Güney Osetya Çerçevesinde İncelenmesi", *Güvenlik Stratejileri*, Yıl:9, Sayı:17, 2013, s. 214-220.
- 5 Zbigniew Brzezinski, *Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostr-*

Aliyye-i Osmaniye, 1829 yılı Edirne Anlaşması ile Kafkasya üzerindeki haklarından feragat etmiştir. Kaçar Hanedanlığı ise 1813 yılında Gülistan ve devamında 1828 yılında Türkmençayı Anlaşmaları ile Kafkasya'dan tümüyle çekilmiştir.⁶ Günümüzde üç Güney Kafkasya devleti, Moskova açısından Türkiye ve İran'a karşı önemli bir tampon bölge vazifesi görmektedir.⁷ Üçüncü olarak Çar I. Petro'dan beri amaç edinilen "sıcak denizlere ulaşma" politikası çerçevesinde Karadeniz'e kıyısı ve Türkiye ile İran'a sınırı olan Kafkasya RF açısından önem taşımaktadır.

Dördüncü olarak Kafkasya; Avrupa kıtası, Orta Doğu ve Karadeniz'i, Hazar Denizi'ne bağlayan jeostratejik konumu nedeniyle önemlidir. Bu durumun yansıması olarak Kafkasya, önemli miktarda petrol ve doğalgaz rezervleri barındıran Hazar Havzası enerji kaynaklarının uluslararası piyasalara ulaşımı açısından üzerinde bulunan enerji iletim hatlarıyla önem taşımaktadır. Bu nedenle Kafkasya, Batı ve RF arasında bir jeopolitik rekabet alanı haline gelmiştir.

Beşinci olarak Kafkasya bünyesinde çözülmemiş çatışmalar barındırmaktadır. Dağlık Karabağ, Güney Osetya ve Abhazy'a da süren etnik tabanlı çatışma ve gerilimler ile Kuzey Kafkasya'da süren ayrılıkçı hareket ve terörizm bunlardan en önemlileridir. 1990'lı yılların başında Moskova'nın müdahalesi ile şiddeti artan ve dondurulan tüm çatışmalar, ilerleyen süreçte yeniden alevlenmiş ve yine Moskova'nın siyasi ve askeri girişimleri ile bölgesel ve küresel etkiler yaratacak şekilde dondurulmuştur.

Altıncı olarak SSCB'nin çöküşü ile birlikte Kafkasya'nın güneyi yani Güney Kafkasya, RF ve Batı arasında bir mücadele alanı haline gelmiştir. RF, Güney Kafkasya'yı kendine münhasır bir bölge olarak görmekte ve bölgede rakip güç istememektedir. RF "yakın çevresinde" yer alan Güney Kafkasya'da sınırlarını güvence altına almak istemektedir. Moskova, Güney Kafkasya'da etkinliğinin azalmasının farklı bölgesel ve küresel güçlerin etkinliğinin artmasına yol açacağını, güvenliği açısından ortaya çıkabilecek olumsuz gelişmelerin ise tarih boyunca sürekli sorun yaşadığı ve halen hassas durumda bulunan Kuzey Kafkasya'ya yansiyabileceğini değerlendirmektedir. 1994 yılında Gürcistan'ın Vaziani kentinde bulunan RF askeri üssünü ziyaret eden RF Savunma Bakanı Pavel Graçov, RF askerlerine yaptığı konuşmada "Sizlerin burada olması, savaşın Rusya'da olmaması içindir. Bunu dikkate almalısınız" demiştir.⁸ Ayrıca RF ile Batı arasında Karadeniz'de yaşanan rekabet ve RF-Ukrayna Savaşı çerçevesinde süren güç mücadelesi Kafkasya'ya yansımaktadır. Batı'nın, Moskova ile rekabet araçlarını Kuzey Atlantik Anlaşması

tejik Gereklere (çev. Ertuğrul Dikbaş - Ergun Kocacıyık), Sabah Kitapları, İstanbul 1998, s.127.

6 Akdes Nimet Kurat, *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2014, s. 342-343.

7 Dugin, a.g.e, s. 177-178.

8 İsa Sadıkov, "Rusya'nın Kafkasya Politikası ve Rus Askeri Üsleri", *Kafkasya'nın Jeopolitik Sorunları Konferansı*, 27-28 Eylül 2001, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2003, s.64.

Örgütü (NATO) ve Avrupa Birliği (AB) benzeri uluslararası siyasi, askeri ve ekonomik örgütler oluşturmaktadır. Moskova, “büyük güç” yaklaşımı kapsamında çok kutuplu dünya düzeninin yaratılması için gayret etmekte ve ABD hegemonyası ve tek kutupluluğu ile buna paralel olarak NATO'nun askeri altyapısını sınırlarına kadar genişletmesine karşı çıkmaktadır.⁹ Günümüzde RF-ABD rekabeti küresel ölçekte değil, bölgesel ölçekte dir.¹⁰ Bu doğrultuda Kafkasya, RF için önemli bir bölgedir.

Son olarak bölge, Orta Doğu ve son savaşların yaşandığı Irak ve Suriye'ye coğrafi olarak yakın bulunmaktadır. RF'nin, Kuzey Kafkasya'da mücadele ettiği terör örgütlerinin Suriye ve Irak'ta faaliyet gösteren terör örgütleri ile yakın bağı bulunmaktadır. DEAŞ terör örgütü, Kafkasya'yı öncelikli ilgi alanlarından biri olarak tanımlamıştır.¹¹ RF bu durumu Suriye'ye yönelik askeri harekâtına meşruiyet kazandırma amacıyla kullanmaktadır.

RF'nin “arka bahçesi” olarak gördüğü Kafkasya'ya yönelik politikası, SSCB döneminde tesis edilen Moskova merkezli yönetimin avantajlarını kullanarak siyasi, askeri, ekonomik ve kültürel açıdan bölgenin RF nüfuzu ve kontrolü altında bulundurulmasıdır.¹² RF'nin Kafkasya politikasının temelini bölgedeki hassas dengenin kendi lehine korunması oluşturmaktadır. Moskova bu maksatla gerektiğinde askeri güç kullanmaya meyillidir.¹³

Rusya Federasyonu'nun Kuzey Kafkasya Politikası

SSCB'nin çöküşünün ardından RF'nin, Kuzey Kafkasya bölgesinde karşılaştığı ilk güvenlik problemi Çeçenistan'da ortaya çıkmıştır. Cahar Dudahev liderliğindeki Çeçenler, Moskova'ya karşı Çeçenistan yönetimini ele geçirmiş ve federal idari birimleri RF egemenliği altında toplamayı amaçlayan 31 Mart 1992 tarihli Federasyon Anlaşması'na Tataristan ile birlikte taraf olmayı reddetmiştir. RF, toprak talebine yönelik bahse konu ayrılıkçı harekete içinde bulunduğu siyasi, askeri ve ekonomik nedenlerle hemen müdahalede bulunamamıştır. RF, Tataristan ile 1994 yılında Federasyon Anlaşması'nı imzalamayı müteakip dikkatini yeniden Çeçenistan'a çevirmiştir. Çeçenistan'daki ayrılıkçı hareketin RF'nin diğer idari birimlerinde “domino etkisi” yaratmasından çekinen Moskova, askeri müdahale kararı almıştır.

- 9 Tracey German, “Securing the South Caucasus: Military Aspects of Russian Policy towards the Region since 2008”, *Europe-Asia Studies*, LXIV/9, Kasım 2012, s. 1652.
- 10 Can Kasapoğlu, “Russian Forward Military Basing in Armenia and Moscow's Influence in the South Caucasus”, *NATO Defence College Research Division*, Sayı:143, Kasım 2017, <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1122>, s. 3.
- 11 Jakob Hedenskog vd., “Security in the Caucasus: Russian Policy and Military Posture”, *Swedish Defence Research Agency*, Şubat 2018, <https://www.foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2018-04-10-russia-sees-caucasus-as-its-sphere-of-interest.html>, s. 23-24.
- 12 Ahmet Sapmaz, *Rusya'nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye'ye Etkileri*, Ötügen Neşriyat, İstanbul 2008, s. 151-152.
- 13 Andrey Sushentsov-Nikita Neklyudov, “The Caucasus in Russian Foreign Policy Strategy”, *Caucasus Survey*, VIII/2, 2020, s. 128.

Gaz

Akademik
Bakış

261

Cilt 16
Sayı 31
Kış 2022

RF askeri birlikleri, 11 Aralık 1994 tarihinde Çeçenistan'a girmiş ve Grozni ve bazı bölgelerde kısmi başarılar kazanmıştır. Buna karşın Çeçen güçler Ağustos 1996'da Grozni'yi tekrar ele geçirmiştir. RF ve Çeçenistan arasında 31 Ağustos 1996 tarihinde imzalanan Hasavyurt Anlaşması ve 12 Mayıs 1997'de imzalanan "Rusya Federasyonu ile Çeçen-İçkerya Cumhuriyeti Arasında Barış ve Karşılıklı İlişkilere Dair Anlaşma" ile RF askeri birlikleri Çeçenistan'dan çekilmiştir. Hasavyurt Anlaşması ile Çeçenistan'ın hukuki statüsünün 31 Aralık 2001 tarihine kadar belirlenmesi üzerinde anlaşmaya varılmıştır.¹⁴ RF ordusunun Çeçenistan'dan çekilmesi ve Çeçenistan'ın görece bağımsız statü kazanması, RF'nin askeri gücü ve toprak bütünlüğünün sorgulanmasına ve prestijinin sarsılmasına neden olmuştur.

RF, 1999 yılında Şamil Basayev ve Ömer İbn el-Hattab komutasındaki grupların Dağıstan'a saldırması ve bazı RF kentlerinde patlayan bombalar neticesinde yüzlerce insanın hayatını kaybetmesini gerekçe göstererek Çeçenistan'a yeniden askeri müdahalede bulunmuştur. Vladimir Putin'in 2000 yılında devlet başkanı olması ile "güçlü devlet, güçlü ordu, güçlü ekonomi" parolası ile büyük güç statüsüne yeniden kavuşmak isteyen RF, Çeçenistan'da kararlı bir siyasi ve askeri politika takip etmiştir. Bu doğrultuda Putin, "Benim görevim-tarihi görevim Kuzey Kafkasya'daki sorunu çözmektir" demiştir.¹⁵ RF tarafından II. RF-Çeçenistan Savaşı, terörle mücadele hareketi olarak nitelenmiştir. RF, Çeçenistan'ı 1999 ile 2001 yılları arasında askeri açıdan kısmen kontrol edilebilir hale getirmiştir.¹⁶

Buna karşın radikal Vahhabi gruplar tarafından 26 Ekim 2002 tarihinde Moskova Dubrovka tiyatrosu ve 1 Eylül 2004 tarihinde Kuzey Osetya'nın Beslan kentinde bir okulda gerçekleştirilenler de dahil olmak üzere çeşitli terör saldırıları düzenlenmiştir. RF çoğunlukla Kuzey Kafkasya kaynaklı olan terör eylemlerini sert tedbirlerle bastırmaktan çekinmemiştir. Özellikle II. RF-Çeçenistan Savaşı sonrasında terör, tüm Kafkasya'ya ve diğer Rus kentlerine yayılmıştır. Buna karşılık RF, Çeçenistan'da "böl-yönet" politikası çerçevesinde kendine sadık bir yönetim kurmayı amaç edinmiştir. Özellikle radikal Vahhabi gruplar karşısında laik ve milliyetçi olan geleneksel Çeçenlerin bir bölümü "kötünün iyisi" olarak niteledikleri RF ile işbirliğine yönelmişlerdir.¹⁷ Böylelikle Moskova, Çeçenistan'a yönelik politikalarında doğrudan değil, dolaylı olarak etki eden aktör haline gelmiştir. Bu kap-

14 Mitat Çelikpala, "Dünden Bugüne Kuzey Kafkasya: Sosyal, Siyasal Yapı ve Etnik Çatışmalar", *Kafkasya Dosyası*, Ali Ahmetbeyoğlu vd., der., Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2006, s. 120-122.

15 Andrew Foxall, *Sovyet Sonrası Rusya'da Etnik İlişkiler: Kuzey Kafkasya'da Ruslar ve Rus Olmayanlar* (çev. Serkan Özdemir), Koyu Siyah, Ankara 2018, s. 50.

16 Ahmet Sapmaz, "Rusya Federasyonu'nun Terörle Mücadele Stratejisinin Kuzey Kafkasya'nın İstikrarı Üzerine Etkileri", *Savunma Bilimleri Dergisi*, XII/2, 2013, s. 18.

17 Keisuke Wakizaka, "Rusya ve Kafkas Emirliği Arasında Çeçen Milliyetçiliği", *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, III/2, 2020, s. 172.

samda izlenen ve “Çeçenleştirme” olarak tanımlanan politika ile eski bir RF muhalifi müftü olan Ahmet Kadırov 2003 yılında, suikast ile öldürülmesini müteakip oğlu Ramzan Kadırov 2007 yılında Çeçenistan devlet başkanlığına atanmıştır. Ramzan Kadırov, sadık kalmak şartıyla sahip olduğu Moskova desteği sayesinde Çeçenistan’da insan hakları ihlallerini barındıran sert tedbirler ile istikrarı sağlamıştır.¹⁸

Bununla birlikte Çeçen direnişinin liderlerinden Doku Umarov, 2007 yılında Kafkas Emirliği'nin kuruluşunu ilan etmiştir. Kafkas Emirliği tüm Kuzey Kafkasya'yı kapsamakta, Çeçenistan ise Kafkas Emirliği'nin vilayetine dönüşmekteydi. Kafkas Emirliği, kuruluşundan itibaren RF devlet kurumları, asker ve polislerine yönelik düşük yoğunluklu savaş yürütmekle kalmamış, aynı zamanda RF genelinde bazı terör eylemlerini de üstlenmiştir. Kafkas Emirliği'nin bazı liderleri, Aralık 2014'ten itibaren DEAŞ terör örgütü lideri Ebu Bekir el-Bağdadi'ye bağlılıklarını bildirmişlerdir. Doku Umarov ve sonrasında yerine gelen Kafkas Emirliği liderleri RF güvenlik güçlerince öldürülmüştür. Kuzey Kafkasya'daki direnişçilerin çoğu 2015 yılının ortalarından itibaren DEAŞ'in Kuzey Kafkasya kolu olan “Kafkas Vilayeti” altında faaliyet yürütmeye başlamışlardır.¹⁹

RF'de son dönemde meydana gelen terör saldırılarında düşüş yaşanmıştır. RF'nin terörizm indeksi 2010 yılında 6,94 iken, 2019'da 4,54'e düşmüştür.²⁰ Bu durumun en önemli nedeni RF'nin yüksek düzeyde terörist liderleri sürekli olarak etkisiz hale getirmesidir. İkinci neden RF güvenlik güçlerinin terörist grupların destek üslerini sürekli olarak hedef almalarıdır. Son neden ise terörist grupların Suriye ve Irak gibi cihatçı grupların savaş bölgelerine yönelmeleridir.²¹ RF güvenlik birimleri, terör nedeniyle arananlar listesinde bulunanlara RF'yi terk etmeleri şartıyla yeni bir isimle hazırlanmış pasaport sağlamaktadır.²² RF Federal Güvenlik Servisi (FSB) Başkanı Aleksandr Bortnikov'a göre 2012-2017 yılları arasında çoğu Kuzey Kafkasya'dan 5.500 Rus vatandaşı yurt dışındaki terör örgütlerine katılmak amacıyla ülkeden ayrılmıştır.²³

Günümüzde Kuzey Kafkasya'da yoksulluk, işsizlik, yolsuzluk, etkin ve verimli olmayan idari yönetim hüküm sürmektedir. Kuzey Kafkasya ekonomik açıdan Moskova tarafından sübvansede edilmektedir. Moskova bölgenin sosyo-ekonomik gelişimini sağlamaya çalışmakta, asıl olarak ise yerel lider-

18 Hedenskog vd., *a.g.m.*, s. 22.

19 Hedenskog vd., *a.g.m.*, s. 21-24.

20 Terörizm indeksinde; can kayıpları, yaralanmalar, oluşan maddi ve psikolojik hasarlar gibi terörizmin ülkeler üzerindeki dolaylı ve doğrudan etkileri 0 (hiç etkisi yok) ile 10 (en yüksek derecede etki) arasında derecelendirilmektedir. “Russia Terrorism Index”, *Trading Economics*, <https://tradingeconomics.com/russia/terrorism-index>.

21 Hedenskog vd., *a.g.m.*, s.23-24.

22 Ahmet Keser-Bilal Ulusoy, “Bırakınız Gitsinler, Bırakınız Savaşınlar (Laissez Jihad): Kafkasya'dan DAESH'e Katılım Nedenleri”, *Güvenlik Stratejileri*, XVI/34, 2020, s. 34.

23 Ekaterina Sokirianskaia, “Countering Violent Extremism among North Caucasus Youth”, *Russian Analytical Digest*, Sayı: 255, 14 Temmuz 2020, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD255.pdf>, s. 2.

Görüş

Akademik
Bakış

263

Cilt 16
Sayı 31
Kış 2022

lerin sadakatini sürdürmeye gayret etmektedir.²⁴ Rİ ve SSCB döneminden izler taşıyan Kuzey Kafkasya'nın günümüz problemlerine uzun dönemli stratejilerle çözüm getirilmesi gerekirken, Moskova hali hazırda kısa dönemli taktik politikalar takip etmektedir.²⁵

Rusya Federasyonu'nun Azerbaycan Politikası

RF-Azerbaycan ilişkilerini günümüze kadar dört dönem halinde incelemek mümkündür. İlk dönem 2000 yılına kadar olan süreci kapsamaktadır. Azerbaycan'da Ebulfeyz Elçibey yönetimi RF ile işbirliği yapmaktan kaçınmış, RF askerlerinin Azerbaycan'dan çıkartılmasını sağlamış ve Bağımsız Devletler Topluluğu'na (BDT) katılmamıştır. Elçibey'in, RF'yi göz ardı eden ve Türkiye'ye yönelen dış politika yaklaşımı Moskova'yı rahatsız etmiştir. RF, 1993 yılında ilan edilen "yakın çevre" doktrini kapsamında, Dağlık Karabağ çatışmasını Bakü'ye yönelik bir dış politika aracı olarak kullanmaya başlamış ve Ermenistan'ı askeri açıdan destekleyerek Azerbaycan topraklarının %20'sini işgal etmesine olanak tanımıştır.²⁶ Moskova, bu dönemde Azerbaycan'a Kolektif Güvenlik Anlaşması ve BDT'ye üye olması yönünde baskı yapmış, kuzeyde Lezgi, güneyde Talışların ayrılık taleplerine ve muhalif Albay Suret Hüseynov'a destek vermiştir.²⁷

Elçibey'in Moskova'nın desteği ile Haziran 1993'te devrilmesi ile Haydar Aliyev iktidara gelmiştir. Aliyev, 9 Eylül 1993 tarihinde Kolektif Güvenlik Anlaşması'na, 24 Eylül 1993 tarihinde ise BDT'ye katılmayı kabul ederek Moskova'yı yatıştırılmıştır. Bunun üzerine RF 12 Mayıs 1994 tarihinde Azerbaycan ve Ermenistan arasında mütareke imzalanmasına arabuluculuk etmiştir. Aliyev, Moskova'yı yatıştırma politikasının Azerbaycan çıkarlarının dikkate alınmasına yol açmaması nedeniyle Batı ile ilişkileri geliştirerek RF'yi dengelemek istemiştir. Bu kapsamda Azerbaycan, 20 Eylül 1994 tarihinde Hazar Denizi'nde bulunan Azeri-Çırac-Güneşli sektörlerinde petrolün Batılı enerji şirketleri ile çıkartılması ve dünya pazarına taşınması yönünde "Asrın Anlaşmasını" imzalamıştır.²⁸ RF'nin Lukoil şirketine bahse konu anlaşma ile %10'luk pay verilmiştir.²⁹ Moskova ve Bakü arasında diğer bir rekabet alanı ise Azerbaycan'ın zengin doğal kaynaklarını RF'ye bağımlı olmadan uluslararası pazarlara ihraç etmek istemesi olmuştur. Azerbaycan bu doğrultuda Bakü-Tiflis-Ceyhan petrol boru hattının gerçekleşmesi için çaba harcarken RF, Azerbaycan petrolünün topraklarından geçen boru hatları ile

- 24 Jeffrey Mankoff, "The Big Caucasus: Between Fragmentation and Integration", *Center for Strategic & International Studies*, Mart 2012, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/120326_Mankoff_BigCaucasus_Web.pdf, s. 6.
- 25 Sapmaz, *a.g.m.*, s. 22.
- 26 Anar Valiyev, "Azerbaijan-Russia Relations After the Five-Day War: Friendship, Enmity, or Pragmatism", *Turkish Policy Quarterly*, X/3, s. 134.
- 27 Sapmaz, *a.g.e.*, s. 169.
- 28 Brenda Shaffer, "Foreign Policy of the States of the Caucasus: Evolution in the Post-Soviet Period", *Uluslararası İlişkiler*, VII/26, Yaz 2010, s. 57.
- 29 Lukoil, projedeki payını 2003 yılında Japon Inpex şirketine satmıştır.

uluslararası pazarlara sevk edilmesi yönünde karşı politika takip etmiştir. Bu kapsamda RF, Kuzey Kafkasya'dan geçen Bakü-Novorossiysk hattını ön plana çıkarmış ve Kuzey Kafkasya'nın güvenlik ve istikrarı Moskova açısından daha önemli hale gelmiştir.

RF-Azerbaycan ilişkilerinde sorunlu bir diğer alan Çeçenistan olmuştur. Moskova, I. ve II. RF-Çeçenistan savaşlarında, Bakü'yü Çeçenlere destek vermek ile suçlamıştır. Moskova, I. RF-Çeçenistan savaşı süresince Azerbaycan'a yaklaşık üç yıl süren ilan edilmemiş ekonomik ambargo uygulamıştır. Moskova, II. RF-Çeçenistan savaşında ise Azerbaycan'ı Çeçenlere yaptığı yardım iddiasıyla askeri güç kullanarak uyarmıştır. RF savaş uçakları, 1 Ekim 1999 tarihinde Azerbaycan'ın Zakatala rayonunun Gımır Köyü'nü bombalamıştır.³⁰ Her iki savaşta da Azerbaycan yönetimi resmi olarak RF'yi destekler tutum takınsa da, Azerbaycan toplumu Çeçenlere sempati ile yaklaşmıştır. Azerbaycan toplumu RF'nin Çeçenistan üzerinde tam kontrolü sağlaması halinde RF ordusu için sıradaki hedefin Azerbaycan olacağından endişe etmiştir.³¹ Bakü yönetimi topraklarını Ermenistan işgalinden kurtarmasına yönelik fayda sağlamayan Kolektif Güvenlik Anlaşması'ndan 1999 yılında çekilmiştir.

RF'nin Azerbaycan politikasında ikinci dönem Vladimir Putin'in devlet başkanı olması ile 2000 yılında başlamış ve 2008 yılında meydana gelen RF-Gürcistan savaşına kadar sürmüştür. Putin, 9-11 Ocak 2001 tarihlerinde gerçekleştirdiği ziyaret ile Azerbaycan'ı ziyaret eden ilk RF devlet başkanı olmuştur. RF, Putin döneminde Azerbaycan'a karşı pragmatik bir politika izlemiştir. Moskova, geçmiş dönemde şiddetle karşı çıktığı Bakü-Tiflis-Ceyhan boru hattının yapımına yönelik yaklaşımını yumuşatmış ve RF şirketleri hattın yapımında yer almıştır.³² RF, uzun süre Hazar Denizi'nin göl statüsünde olduğunu savunmuş ve Batılı şirketlerin Azerbaycan ve Kazakistan'ın Hazar Denizi'ndeki enerji sahalarına yatırım yapmalarını engellemeye çalışmıştır.³³ Buna karşın 23 Eylül 2002 tarihinde RF ile Azerbaycan arasında Hazar Denizi'nin dibinin ulusal sektörlere bölünmesi, su yüzeyinin ise kıyıdaş ülkelerin ortak kullanımında kalmasına yönelik anlaşma imzalanmıştır. Azerbaycan toplumu bu dönemde Dağlık Karabağ sorunun çözümünde Moskova'nın tarafsız arabulucu olabileceğini dahi düşünmeye başlamıştır.³⁴ RF ile Azerbaycan ilişkilerindeki olumlu gelişim askeri alana da yansımış, 25 Ocak 2002 tarihinde Gebele Radar İstasyonunun RF tarafından kullanılmasına yönelik anlaşmayı imzalamıştır.

30 Araz Aslanlı, "Azerbaijan-Russia Relations: Is Foreign Policy Strategy of Azerbaijan Changing?", *Turkish Policy Quarterly*, IX/3, 2009, s. 142.

31 Anar Valiyev, "Azerbaijan and North Caucasus: A Pragmatic Relationship", *Caucasus Analytical Digest*, Sayı:27, 27 Mayıs 2011, s. 5.

32 Bobo Lo, *Vladimir Putin and The Evolution of Russian Foreign Policy*, Blackwell Publishing, Oxford 2003, s. 63.

33 Oktay F. Tanrısever, "Rusya'nın Kafkasya Politikası: Sovyet Sonrası Geri Çekilme Söyleminden Emperyal Müdahaleciliğe", *Kafkaslarda Değişim Dönüşüm*, Mustafa Aydın, der., Nobel Yayınları, Ankara 2012, s. 181-183.

34 Valiyev (a.), *a.g.m.*, s.134.

gors

Akademik
Bakış

265

Cilt 16
Sayı 31
Kış 2022

RF-Azerbaycan ilişkilerinin üçüncü dönemi 2008 yılı RF-Gürcistan savaşından sonra başlayan ve 2016 yılına kadar devam eden süreçtir. Toprak bütünlüğünü savunmaya çalışan Gürcistan'a yönelik Moskova'nın uluslararası hukuka aykırı saldırgan tutumu, toprak bütünlüğünü sağlama politikası güden Azerbaycan'da büyük tedirginlik yaratmıştır.³⁵ Azerbaycan bu dönemde Kuzey Kafkasya'da süren istikrarsızlığın kuzey sınırlarına tehdit oluşturma potansiyeli nedeniyle Moskova'nın Çeçen politikasına destek vermiştir. Bu politika doğrultusunda Moskova destekli Çeçenistan Özerk Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Ramzan Kadirov, Bakü'ye resmi ziyaret gerçekleştirmiştir. RF, Kuzey Kafkasya'da istikrar için Azerbaycan'ın desteğinin önemli olduğunun farkında olarak yıllardır tartışmalı durumda olan Azerbaycan ve Dağıstan Özerk Cumhuriyeti arasındaki sınır konusunda Bakü ile uzlaşmaya varmıştır. Bu kapsamda Moskova, 1954 yılında Dağıstan'a bırakılan ve yaşayanların çoğunun RF vatandaşı olduğu Khrakhoba ve Uryanoba köyleri üzerinde Azerbaycan egemenliğini kabul etmiştir.³⁶ Buna karşın RF ile Azerbaycan arasında 2012 yılında Gebele Radar İstasyonunun kullanım süresinin uzatılması konusunda yapılan görüşmelerde kullanım bedeli üzerinde uzlaşmaya varılamamış ve RF'nin, Azerbaycan'da askeri varlığı sona ermiştir.

RF ile Azerbaycan ilişkilerinde son dönem 2016 yılında başlayıp günümüze kadar devam eden süreçtir. Bu süreçte RF ile Azerbaycan ilişkilerinin olumlu yönde gelişmesinin çeşitli nedenleri bulunmaktadır. İlk olarak özellikle ABD ve Batı ile yaşanan sorunlar nedeniyle RF ve Türkiye arasında işbirliği ve yakınlaşma artmış ve bu durum RF-Azerbaycan ilişkilerine yansımıştır.³⁷ Diğer yandan Azerbaycan'ın Batı desteği ile Dağlık Karabağ sorununun çözüme kavuşturulmasının olanaksız olduğuna ve RF ile yakınlaşarak soruna çözüm bulunabileceğine olan inancı artmıştır. RF içerisinde çeşitli kesimlerce Güney Kafkasya'da güç dengesinin Azerbaycan lehine değişmesi ile ortaya çıkan gerçekliğin, Madrid Prensiplerinin³⁸ uygulanmasını gerektirebileceği dile getirilmeye başlanmıştır.³⁹ Güney Kafkasya'da Gürcistan'dan sonra Azerbaycan'ı da kaybetmek istemeyen RF, 2008 yılından itibaren Ermenistan ordusunun Dağlık Karabağ çevresinde işgal altında bulundurduğu yedi Azerbaycan rayonundan çekilmesi yönünde tutum sergilemiştir.⁴⁰ Ayrıca 2018 yılında Hazar Denizi'nin statüsü konusunda tüm tarafları kapsayan anlaşmaya varılmıştır. İki ülke arasında süren pragmatik ilişkiler sonucunda RF, Azerbaycan'ın silah ithalatı yaptığı ana ülke durumuna gelmiştir. Bakü, 2011-2020 yılları arasında toplam silah ithalatının %60'ını RF'den sağlamıştır.⁴¹

35 Valiyev (a.), *a.g.m.*, s. 134.

36 Valiyev (b.), *a.g.m.*, s. 6-7.

37 Murad İsmayilov, "Azerbaijan and Russia: Towards a Renewed Alliance for a New Era", *Russian Analytical Digest*, Sayı:232, 22 Şubat 2019, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD232.pdf>, s. 7.

38 Madrid Prensipleri için bkz. <https://www.osce.org/mg/51152>.

39 Sushentsov-Neklyudov, *a.g.m.*, s.135.

40 Cavid Veliyev, "Jeleznovodsk Bildirisi'nden Moskova Bildirisi'ne Rusya'nın Dağlık Karabağ Politikası", *Çıkmazdan Çözüme Karabağ Sorunu*, Muhittin Ataman-Ferhat Pirinççi, ed., SETA Kitapları, İstanbul 2021, s. 312.

41 Pieter D. Wezeman vd., "Arms transfers to conflict zones: The Case of Nagorno-Kara-

RF arabuluculuğunda taraflar arasında yürütülen barış görüşmelerinden sonuç alınamaması üzerine 2 Nisan 2016 tarihinde başlayan ve 4 gün süren çatışmada Azerbaycan, Ermenistan işgali altındaki iki stratejik bölgeyi kurtarmış ve 5 Nisan 2016 tarihinde Moskova'da ateşkes konusunda anlaşmaya varılmıştır. Bahse konu çatışma, RF'nin her durumda Ermenistan'ı destekleyerek Azerbaycan'a askeri olarak karşılık vereceği varsayımını çürüten bir gelişme olmuştur.⁴² Ermenistan'ın Temmuz 2020'de Azerbaycan'ın Tovuz rayonuna saldırmasının ardından Dağlık Karabağ mütareke hattında düzenlediği saldırılara, Azerbaycan genel karşı taarruz ile cevap vermiş ve 27 Eylül-09 Kasım 2020 tarihleri arasında 44 gün süren II. Karabağ Savaşı yaşanmıştır. Gelişen durum karşısında Putin, Ermenistan'ın Kolektif Güvenlik Anlaşması çerçevesinde müttefikleri olduğunu, ancak Dağlık Karabağ'ın Ermenistan'a ait olmadığını ifade etmiştir.⁴³

Azerbaycan II. Karabağ Savaşında Ermenistan karşısında zafer kazanmıştır. RF'nin arabuluculuğu ile 10 Kasım 2020 tarihinde imzalanan üçlü deklarasyon ile savaş sona ermiştir.⁴⁴ Üçlü deklarasyonun RF'yi içeren önemli maddeleri bulunmaktadır. Bu kapsamda RF, Dağlık Karabağ cephe hattı ve Laçın Koridoru boyunca barış gücü konuşlandırmıştır. Üçlü deklarasyon çerçevesinde ateşkesin gözlemlenmesi maksadıyla Türkiye ve RF arasında 11 Kasım 2020 tarihinde imzalanan mutabakat kapsamında Türk-Rus Ortak Gözlem Merkezi kurulmuştur. Ayrıca Ermenistan üzerinden sağlanacak Azerbaycan ile Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti arasındaki ulaşımın kontrolü FSB sınır birim organları tarafından sağlanacaktır.

Görüldüğü üzere RF II. Karabağ Savaşı sonucunda büyük kazanım elde etmiştir. Öncelikle RF askeri açıdan barış gücü birlikleri ile yeniden Azerbaycan topraklarına konuşlanmıştır. İkinci olarak Moskova daha önce meydana gelen çatışma ve krizlerde olduğu gibi siyasi ve askeri ağırlığıyla diğer küresel ve bölgesel güçleri dahil etmeden arabuluculuk girişiminde bulunmuş, tarafları müzakereye ve sonuçta uzlaşmaya yönlendirebilmiştir. Üçüncü olarak RF, savaş sonrası döneme yönelik Azerbaycan ve Ermenistan arasında denge kurmaya çalışmıştır. RF, Azerbaycan'ın Dağlık Karabağ etrafında Ermeni işgali altındaki topraklarını kurtarmasına siyasi ve askeri olarak karşı çıkmamış, ancak bunun karşılığında Dağlık Karabağ ateşkes hattı ve Laçın Koridorunda barış gücü ile yer almıştır. Bu durum Ermenistan'ın

bakh", *Sipri*, 30 Nisan 2021, <https://www.sipri.org/commentary/topical-background/2021/arms-transfers-conflict-zones-case-nagorno-karabakh>.

42 Esmâ Özdaşlı, "İkinci Karabağ Savaşında Ermenilerin Sivillere Yönelik Saldırıların Uluslararası İnsancıl Hukuk Açısından Değerlendirilmesi", *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, VII/1, 2021, s. 58.

43 "Russia's Security Guarantees for Armenia Don't Extend to Karabakh, Putin Says", *The Moscow Times*, 7 Ekim 2020, <https://www.themoscowtimes.com/2020/10/07/russia-security-guarantees-for-armenia-dont-extend-to-karabakh-putin-says-a71687>.

44 Üçlü deklarasyon için bkz. <https://mfa.gov.az/en/news/n040620-statement-by-the-president-of-the-republic-of-azerbaijan-the-prime-minister-of-the-republic-of-armenia-and-the-president-of-the-russian-federation-enru>.

Dağlık Karabağ'daki varlığına imkân tanımıştır. Bakü, Moskova ile Batı arasında güttüğü denge politikasına devam edeceğini RF ile 22 Şubat 2022 tarihinde Moskova'da imzalanan "Müttefiklik Faaliyetleri Hakkında Beyanname" adlı belge⁴⁵ ile ortaya koymuştur.

Rusya Federasyonu'nun Ermenistan Politikası

Ermenistan, RF'nin Güney Kafkasya'daki en yakın müttefikidir. Azerbaycan topraklarının bir bölümünü işgal etmesi nedeniyle Ermenistan'ın, Türkiye ve Azerbaycan ile sınırları kapalıdır.⁴⁶ Ayrıca Erivan takip ettiği dış politika nedeniyle soğuk savaş sonrası Güney Kafkasya'da gerçekleştirilen enerji ve ulaşım/iletim projelerinin çoğuna dahil edilmemiştir. Azerbaycan'ın sahip olduğu enerji kaynakları nedeniyle siyasi, ekonomik ve askeri açıdan güçlenmesi, Erivan'ı denge kurmak amacıyla RF'ye yöneltmektedir. Ermenistan'ın özellikle güvenlik alanında RF'nin defacto himayesi altında bulunduğunu belirtmek mümkündür. RF aynı zamanda Ermenistan'ın en büyük ticari ortağı ve yabancı yatırımcısıdır. Moskova, Ermenistan ekonomisinin büyük bölümünü kontrolü altında bulundurmaktadır. Ermenistan, 2013 yılında AB ile Ortaklık ve İşbirliği Anlaşması imzalamaktan son anda Moskova'nın müdahalesi ile vazgeçirilmiş ve RF'nin ekonomik entegrasyon projesi olan Avrasya Ekonomik Birliği'ne üye olmuştur. Moskova, Erivan'ın algıladığı tehditler ve bölgedeki izole durumunun çıkarları açısından devamından yana olup statüko taraftarıdır.⁴⁷

Ermenistan, 15 Mayıs 1992 tarihinde Kolektif Güvenlik Anlaşması'nı imzalamış, 7 Ekim 2002 tarihinde Kolektif Güvenlik Anlaşması Örgütü'ne dönüşen yapıya üye olmuştur. Moskova ve Erivan arasında 30 Kasım 2016 tarihinde ortak ordu grubu oluşturulmasına dair anlaşma imzalanmıştır. Mevcut haliyle Ermenistan, Güney Kafkasya'da RF ile askeri ittifak halinde olan tek ülkedir.⁴⁸ Bunun yanında toprakları işgal altında olmayan ve dahası diğer bir ülke toprağını işgal eden tek Güney Kafkasya ülkesi Ermenistan'dır. Erivan, Moskova'nın askeri ittifakı ile Azerbaycan'ın toprak bütünlüğünü ihlal etmeye devam etmektedir.

RF'nin 1992 yılından beri Ermenistan'ın Gümrü şehrinde 102'nci Askeri Üssü bulunmaktadır. Bu askeri üssün amacı RF'nin Güney Kafkasya'da-

- 45 Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Resmi İnternet Sitesi, "Declaration on allied interaction between the Republic of Azerbaijan and the Russian Federation", 22 Şubat 2022, <https://president.az/en/articles/view/55498>.
- 46 II. Karabağ Savaşı'nın Güney Kafkasya jeopolitiğinde neden olduğu gelişmeler kapsamında Türkiye-Ermenistan arasında ilişkilerin normalleştirilmesine yönelik görüşmeler başlamıştır. İlişkilerin normalleştirilmesine yönelik Ermenistan'ın en önemli motivasyonlarından biri iki ülke arasındaki sınır kapılarının açılmasını sağlayarak ekonomik izolasyondan kurtulmaktır.
- 47 Dominik Sonnleitner, "Russia's backyard-Unresolved Conflicts in the Caucasus", *Politics in Central Europe*, XII/1, 2016, s. 85.
- 48 Gäidz Minassian, "The Russian Military Presence in the South Caucasus", *Russian Military Presence in the Eastern Partnership Countries*, European Parliament Directorate, 2016, [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578021/EXPO_IDAN\(2016\)578021_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578021/EXPO_IDAN(2016)578021_EN.pdf), s. 26.

ki çıkarlarını gözetmek ve Ermenistan'ın, Türkiye ve İran ile olan sınırlarını korumaktır. Moskova ile Erivan arasında 20 Ağustos 2010 tarihinde imzalanan anlaşma ile hem üssün Ermenistan'da bulunma süresi 2044 yılına kadar uzatılmış, hem de üssün sorumlu olduğu coğrafya tüm Ermenistan'ı kapsar hale gelmiştir.⁴⁹ Ermenistan'da bulunan 102'nci RF Askeri Üssü, Moskova'nın Türkiye, Azerbaycan ve Gürcistan üzerine baskı kurmasına olanak tanımaktadır.⁵⁰

RF, askeri güvenlik alanında Ermenistan'ı sürekli olarak desteklemektedir. Moskova, 1997 yılı itibariyle bir milyar dolar değerinde silahı Ermenistan'a hibe etmiştir. Ermenistan, 2011-2020 yılları arasında silah ithalatının %94'ünü RF'den gerçekleştirmiştir.⁵¹ Ayrıca Ermenistan, RF'den ayrıcalıklı biçimde RF iç piyasa fiyatlarına tabi olarak silah satın alabilmektedir.⁵²

Dağlık Karabağ sorununun devamı RF'nin, Ermenistan'daki askeri varlığını garanti altına almaktadır. Moskova'nın, Erivan ile geliştirdiği askeri ittifak, Azerbaycan'ın işgal altındaki topraklarını askeri kuvvet kullanarak geri almasına yönelik en caydırıcı etken olarak göz önünde bulundurulmuştur.⁵³ Buna karşın II. Karabağ Savaşı'nda Ermenistan büyük yenilgi almıştır. RF savaş süresince Ermenistan'ın askeri yardım taleplerine cevap vermemiş ve görece tarafsız tutumunu korumuştur. RF takındığı bu tutuma resmi gerekçe olarak Kolektif Güvenlik Anlaşması çerçevesinde Ermenistan topraklarına saldırı olması halinde Ermenistan'ı koruma sorumluluğu olduğunu ancak mevcut savaşın Ermenistan sınırları dışında cereyan ettiğini göstermiştir. Bununla birlikte Moskova'nın görece tarafsızlığının geri planında ilişkilerinin iyi olmadığı, Batı yanlısı olarak nitelediği ve RF karşıtı söylemleri bulunan Ermenistan Başbakanı Nikol Paşinyan'ın büyük etkisi bulunmaktadır. Diğer yandan RF'nin savaşa müdahalesinin Türkiye ile askeri açıdan karşı karşıya gelme ihtimali yaratabileceği ve Ankara ile ilişkilerin genel olarak bozulmasına neden olabileceği de Moskova'da dikkate alınan bir unsur olmuştur.⁵⁴ RF, Ermenistan'a desteği olmaksızın ne kadar savunmasız olduğunu ve Azerbaycan ile Türkiye'ye karşı Dağlık Karabağ'ı kendisinin koruduğunu açık şekilde göstermiştir. RF'nin II. Karabağ Savaşı'nda takındığı tutum, Ermenistan'ın RF'ye duyduğu güveni sarsmıştır. Paşinyan, II. Karabağ Savaşı'nda aldığı yenilgi ve muhalefetin baskısı neticesinde 21 Haziran 2021 tarihinde seçime gitmek zorunda kalmış ancak buna rağmen seçimden galip

49 Sergey Minasyan, "Russian-Armenian Relations: Affection or Pragmatism?", *PONARS Eurasia Policy*, Sayı:269, Temmuz 2013, https://www.ponarseurasia.org/wp-content/uploads/attachments/Pepm_269_Minasyan_July2013.pdf, s. 1.

50 German, *a.g.m.*, s. 1660.

51 Wezeman vd., *a.g.e.*

52 Sergey Markedonov, "Why Tensions in the South Caucasus Remain Unresolved", *PONARS Eurasia*, Sayı:465, Mart 2017, http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/Pepm465_Markedonov_March2017_0.pdf, s. 3.

53 Kavus Abushov, "Policing the Near Abroad: Russian Foreign Policy in the South Caucasus", *Australian Journal of International Affairs*, LXIII/2, 2009, s. 209.

54 Nazim Jafarov-Araz Aslanlı, "Russia's Policy During the 44-Day Karabakh War", *Insight Turkey*, XXIII/4, 2021, s. 225-226.

çıkmıştır. Paşinyan'ın söz konusu başarısının temel nedeni Ermenistan toplumunun RF'ye II. Karabağ Savaşı nedeniyle duyduğu kızgınlıktır.⁵⁵ Ancak yine de mevcut durumda Erivan'ın, Moskova'ya olan bağımlılığı nedeniyle RF'ye olan ihtiyacı yüksektir.

Rusya Federasyonu'nun Gürcistan Politikası

Gürcistan, Güney Kafkasya'da RF'nin en çatışmacı ilişki yaşadığı devlettir. RF-Gürcistan ilişkilerinde Gürcistan'ın bünyesindeki ayrılıkçı hareketler, SSCB'nin dağılmasından itibaren öncelikli konu olmuştur.⁵⁶ Gürcistan SSC'ye bağlı Güney Osetya'nın 1990 yılında bağımsızlığını ilan etmesi üzerine Tiflis yönetimi Güney Osetya'nın özerkliğini kaldırmıştır. Gürcü birlikleri, Güney Osetya'nın başkenti Şinvali'yi kontrol altına almak istemiş ancak RF ve Kuzey Kafkasya'dan çeşitli gruplar tarafından desteklenen Güney Osetya birlikleri karşısında yenilmiştir. Yeltsin ile Gürcistan Devlet Başkanı Eduard Şevardnadze arasında 24 Haziran 1992 tarihinde Soçi (Dagomis) Anlaşması imzalanmış ve RF, Gürcistan, Güney Osetya ve Kuzey Osetya askerlerinden oluşan barış gücü tesis edilmiştir. Bahse konu anlaşma ile RF'nin bölgede barışın koruyucusu olduğu defacto olarak kabul edilmiştir.⁵⁷

Diğer yandan Abhazya'nın Eylül 1992'de Gürcistan'dan bağımsızlığını ilan etmesiyle Gürcistan ile RF destekli Abhaz paramiliter gruplar arasında çatışmalar başlamıştır. Gürcistan ordusu Abhazya'ya girmiş ancak Kuzey Kafkasya bölgesinden savaşçıların da desteklediği Abhaz güçler, Abhazya'daki büyük şehirlerin kontrolünü ele geçirmiştir. Gürcistan ve Abhazya arasında 27 Temmuz 1993 tarihinde imzalanan anlaşma çerçevesinde çatışma bölgesinin kademeli olarak askerden arındırılması ve bu durumu gözetmek maksadıyla uluslararası gözlemcilerin yerleştirilmesi kararlaştırılmıştır. Bu maksatla 24 Ağustos 1993 tarihinde Birleşmiş Milletler Gözlem Misyonu (United Nations Observer Mission in Georgia-UNOMIG) kurulmuştur. RF barış güçleri ise Haziran 1994'te BDT himayesinde bölgeye yerleşmiştir.

RF bahse konu çatışmaları Tiflis üzerinde baskı aracı olarak kullanarak Gürcistan'ın BDT ve Kolektif Güvenlik Anlaşması'na katılmasını, topraklarında RF askeri üslerinin bulunmasına izin vermesini, çatışma bölgelerinde RF barış güçlerinin bulunmasını ve Gürcistan sınırlarının RF askerleri tarafından korunmasını sağlamıştır. Ayrıca Gürcistan'ın, Güney Osetya ve Abhazya ile yaşadığı çatışma ortamı, Kuzey Kafkasya'da RF'ye yönelebilecek potansiyel ayrılıkçı güçlerin bir bölümünü Tiflis'e angaje etmiş, Gürcistan karşısında Kuzey Kafkasya halkları ve Moskova aynı tarafta yer almıştır.⁵⁸ RF

55 Ali Asker, "Rusya'nın Yakın Çevre Siyaseti: Karadeniz-Hazar (Güney Kafkasya) Bölgesi", *100. Yılında Türkiye ve Rusya İlişkileri ve Karadeniz: Moskova Antlaşması'ndan Günümüze*, Mehmet Okur vd., ed., Akçağ, Ankara 2021, s. 126-127.

56 Brenda Shaffer, "The Geopolitics of the Caucasus", *The Brown Journal of World Affairs*, XV/2, Bahar 2009, s. 133.

57 Gerard Toal, *Near Abroad: Putin, the West, and the Contest Over Ukraine and the Caucasus*, Oxford University Press, New York 2017, s. 138.

58 Bu durumun tersi oluştuğunda yani RF, Güney Osetya ve Abhazya'ya karşı Gürcistan'ı

bu hareket tarzı ile Güney Kafkasya'da, Kuzey Kafkasya halklarını koruyarak hem Güney Kafkasya hem de Kuzey Kafkasya'da jeopolitiğinde siyasi ve askeri zemin kazanmıştır. Şevardnadze, Batı ile ilişkileri geliştirip Moskova'yı dengelemek amacıyla 1997 yılında NATO üyeliğine başvurmuştur. Ayrıca Gürcistan, Çeçen mültecilere sığınma hakkı tanımıştır.⁵⁹ Gürcistan, Ukrayna, Azerbaycan ve Moldova tarafından 10 Ekim 1997 tarihinde kurulan GUAM Danışma Forumu, RF açısından bölgesel nüfuzunun Batı lehine sınırlanması girişimi olarak algılanmıştır.

RF ve Gürcistan ilişkilerinde diğer önemli konu ise Gürcistan'da bulunan RF askeri üsleri olmuştur. RF ve Gürcistan, 17 Kasım 1999 tarihinde İstanbul AGİT Zirvesi'nde yayımladıkları ortak bildiri ile 1 Temmuz 2001 tarihine kadar Vaziani ve Gudauta'da bulunan RF askeri üslerinin tamamıyla çekilmesi, 2000 yılında yapılacak görüşmeler ile de Batum ve Ahılkelek'teki RF üslerinin çekilme süre ve durumlarını kararlaştırma konularında anlaşmaya vardıklarını açıklamışlardır.⁶⁰ Gürcistan, karşı karşıya olduğu güvenlik sorunlarında etkisiz kalan Kolektif Güvenlik Anlaşması'ndan 1999 yılında çekilmiştir.

RF'nin özellikle Putin'in iktidara gelmesi sonrası Gürcistan politikası daha gergin bir hal almıştır. Bu duruma Gürcistan'da bulunan Pankisi Vadisi'nin Çeçen savaşçılar tarafından personel ve lojistik destek üssü olarak kullanıldığı iddiası önemli ölçüde etki etmiştir. Putin, bu nedenle Gürcistan'ı terör örgütlerinin odağı olmak ile suçlamış ve RF'nin kendini savunma hakkı olduğuna vurgu yapmıştır. RF savaş uçakları, 23 Ağustos 2002 tarihinde Pankisi Vadisi'ni bombalamıştır.⁶¹

BDT coğrafyasında meydana gelen ilk “renkli devrim” olan “Gül Devrimi” Gürcistan'da 2003 yılında yaşanmış ve Mihail Saakaşvili 2004 yılında cumhurbaşkanlığı seçimini kazanarak iktidara gelmiştir. Bu durum RF'nin “yakın çevre” doktrinine yönelik ilk başkaldırı olmuştur.⁶² Saakaşvili'nin amacı Gürcistan'ı her alanda Batı'ya entegre etmek ve Gürcistan'ın toprak bütünlüğünü sağlamaktır. NATO'nun kolektif savunmayı esas alan beşinci maddesi, Gürcistan'ın ulusal güvenliği için temel parametre olarak görülmekteydi ve bu kapsamda NATO'ya üye olmak en temel dış politika önceliği olarak benimsenmişti. NATO ve özellikle ABD ile geliştirilen sıkı ilişkilerin, Gürcistan'ı RF'ye karşı koruyacağı düşünülüyordu. Moskova ise Gürcistan'ın NATO'ya üye olma isteğini düşman bir siyasi ve askeri ittifakın sınırlarına kadar genişlemesi olarak görüyor ve bunu engellemek için gayret ediyordu.

desteklediğinde Kuzey Kafkasya'da yaşadığı mevcut sorunlara yenilerinin eklenmesi yüksek ihtimaldi. Abushov, *a.g.m.*, s. 193-195.

59 Abushov, *a.g.m.*, s.197.

60 Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Resmi İnternet Sitesi, “Joint Statement of the Russian Federation and Georgia”, 17 Kasım 1999, <https://www.osce.org/files/f/documents/6/5/39569.pdf>, s. 252.

61 Thornike Gordadze, “Georgian-Russian Relations in the 1990s”, *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia*, Svante E. Cornell-S. Frederick Starr, ed., M.E. Sharpe, New York 2009, s. 41-45.

62 Sonnleitner, *a.g.m.*, s. 84.

gazi

Akademik
Bakış

271

Cilt 16
Sayı 31
Kış 2022

Bu kapsamda Moskova, Güney Osetya ve Abhazya ile siyasi, askeri ve ekonomik ilişkilerini daha da geliştirmiş, bu bölgelerde yaşayanlara RF pasaportu dağıtarak suni vatandaş yaratma politikası izlemiştir. Gürcistan'daki RF askeri üslerinin çekilme süreci 2007 yılında tamamlanmıştır. Ancak RF'nin Güney Osetya'da Müşterek Barışı Koruma Gücü bünyesinde bir taburu, Abhazya'da da BDT bünyesinde barış gücü birliği bulunmaya devam etmiştir.

NATO'nun 2008 yılı Bükreş Zirvesi'nde Gürcistan'ın gelecekte NATO üyesi olacağı ilan edilmiştir.⁶³ NATO-Gürcistan ilişkilerinin mevcut durumu ile Kosova'nın bağımsızlığının bazı devletlerce tanınması, Ağustos 2008'de yaşanan RF-Gürcistan savaşının en önemli nedenlerini oluşturmuştur. Gürcistan ile Güney Osetya arasında 7 Ağustos 2008 tarihinde başlayan savaş, ilerleyen süreçte bir tarafta Gürcistan diğer tarafta ise RF, Abhazya ve Güney Osetya olacak şekilde beş gün sürmüştür. RF'nin soğuk savaş sonrası ilk yurt dışı askeri kuvvet kullanımı olan bahse konu savaş ile Moskova 2008 yılına kadar sürdürdüğü görelî "tarafsız arabulucu" rolünü terk ederek, siyasi ve askeri açıdan tamamen Gürcistan karşısında yer almıştır. Savaş Gürcistan'ın Güney Osetya ve Abhazya'dan tamamen çıkarılması ile sonuçlanmıştır.

Bahse konu savaş, Gürcistan'a yönelik ABD ve Batı'nın taahhütlerinin temeli olmadığını, bölgedeki enerji altyapısının kaderinin RF'nin "iyi niyetine" bağlı olduğunu ve Kafkasya'daki dondurulmuş çatışmaların RF'nin inisiyatifi ile sıcak çatışmalara dönüşebileceğini göstermiştir.⁶⁴ Fransa Cumhurbaşkanı Nicolas Sarkozy arabuluculuğunda iki ülke arasında 12 Temmuz 2008 tarihinde mütareke imzalanmıştır. RF Devlet Başkanı Medvedev, 26 Ağustos 2008 tarihinde Güney Osetya ile Abhazya'nın bağımsızlığının tanındığını ilan etmiştir.⁶⁵ RF, "yakın çevresinde" bulunan Güney Kafkasya'da etki ve liderliğinin devamı için askeri seçenekler de dahil olmak üzere her türlü politikayı izleyebileceğini göstermiştir. RF-Gürcistan Savaşı'nın en önemli iki sonucu Tiflis'in NATO üyeliği sürecini askıya alması ile NATO'nun bölgedeki genişleme sürecinin fiili olarak durması ve Gürcistan'dan Kırım'a, Kırım'dan ise Avrupa'ya Hazar Havzası doğal gazının naklini sağlaması öngörülen Beyaz Akım projesinin gerçekleşmemesidir.⁶⁶

- 63 NATO Resmi İnternet Sitesi, "NATO Bucharest Summit Declaration", 3 Nisan 2008, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm.
- 64 Kornely K. Kakachia, "Challenges to the South Caucasus Regional Security Aftermath of Russian-Georgian Conflict: Hegemonic stability or new partnership?", *Journal of Eurasian Studies*, Sayı:2, 2011, s. 17.
- 65 RF Devlet Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, "Statements by President of Russia Dmitry Medvedev", 26 Ağustos 2008, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/1222>.
- 66 Ukrayna tarafından 2005 yılında önerilen proje, Hazar enerji kaynaklarının RF toprakları ve boru hatlarından geçmeden Avrupa pazarına ulaşmasına imkân verecekti. Ancak projenin RF'nin Karadeniz'deki münhasır ekonomik bölgesinden geçmesi gerekiyordu. RF, 2008 yılında Gürcistan ile savaşarak ve 2014 yılında Kırım'ı ilhak ederek Beyaz Akım projesinin gerçekleşmesine engel olmuştur. Ali Başaran, "Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkilerinde Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Karadeniz ve Karadeniz Ülkeleri", 100. Yılında Türkiye ve Rusya İlişkileri ve Karadeniz: Moskova Antlaşması'ndan Günümüze, Mehmet Okur vd., ed., Akçağ, Ankara 2021, s. 213-215.

RF, 15 Haziran 2009 tarihinde Birleşmiş Milletler Güvenlik Konseyinde UNOMIG'in görev süresinin uzatılmasını veto etmiştir. Diğer yandan Gürcistan, Ağustos 2009'da resmi olarak BDT'den ayrılmıştır. Moskova, Şubat 2010'da Güney Osetya ile 4'üncü RF Askeri Üssü'nün, Abhazya ile ise 7'nci RF Askeri Üssü'nün bu bölgelerde konuşlanmasına yönelik anlaşmaları imzalamıştır.

Saakaşvili'nin 2012 yılında iktidarı kaybetmesinden sonra iktidara gelen Gürcü Hayali Partisi ile Gürcistan açısından RF ile ilişkiler açık düşmanlıktan, sınırlı pragmatik ilişkilere dönüşmüştür. Bu kapsamda Tiflis tarafından RF'nin işgal ettiği Gürcistan topraklarından çekilmesi ve NATO ve AB ile bütünleşme uzun vadeli politikalar olarak benimsenmiştir. İki ülke arasında diplomatik ilişki bulunmamasına karşın ekonomik ve ticari ilişkiler 2013 yılında başlamıştır. Gürcistan'ın, RF ile ilişkileri normalleştirme politikası Gürcistan iç politikasında bazı durumlarda ayrışmalara neden olmaktadır. Örneğin Gürcistan halkının büyük çoğunluğu RF-Ukrayna Savaşında Ukrayna'ya destek olunmasını isterken, Gürcü hükümeti RF'yi provoke edecek adımlardan kaçınmış ve RF'ye uygulanan uluslararası yaptırımlara katılmamıştır. RF ise Gürcistan'ı, 7 Mart 2022 tarihinde yayımladığı “dost olmayan ülkeler” listesine dahil etmeyecek⁶⁷ bir nevi Tiflis'in ihtiyatlı ve dengeli tutumundan memnuniyet duyduğunu ortaya koymuştur.

Sonuç

Bu çalışmada RF'nin Kafkasya politikası incelenmiştir. Elde edilen sonuçlara göre RF'nin Kafkasya politikası; tarihi olarak güneye “sıcak denizlere inme”, “büyük güç” yaklaşımı, SSCB'nin çöküşü sonrası benimsenen “yakın çevre” doktrini ve Hazar enerji kaynaklarının işletilmesi ile RF nakil hatları üzerinden dünya pazarlarına ihracı çerçevesinde şekillenmiştir. RF'nin Kafkasya'da karşılaştığı sorunlar çoğunlukla güvenlik odaklı ve birbiri ile bağlantılıdır. RF, Kafkasya'nın kuzeyinde iç güvenlik tehditleriyle, güneyinde ise yakın çevre tehditleri ile mücadele etmektedir. RF'nin, Kafkasya'nın kuzeyinde ve güneyinde takip ettiği güvenlik politikaları birbirini tamamlar nitelik taşımaktadır. RF'nin, Kafkasya'nın herhangi bir bölümünde kontrolü kaybetmesi, diğer bölüm üzerinde de kontrolü kaybetmesine neden olacak ve bu durum RF'nin güvenliğine olumsuz etki edecektir. Moskova, bu kapsamda Kafkasya'nın kuzeyini sınırları içerisinde fiziki olarak kontrol ederken, güneyinde bulunan üç bağımsız devleti çeşitli siyasi, askeri ve ekonomik politikalar ile kendisiyle uyumlu hareket etmeye yöneltmekte/mecbur bırakmaktadır.

Rusya'nın Kuzey Kafkasya ile tarihte yaşadığı sorunların devamı günümüzde de görülmektedir. Kuzey Kafkasya'da hüküm süren göreceli istikrar

67 Kornely Kakachia- Shota Kakabadze, “Creeping Finlandization or Prudent Foreign Policy? Georgia's Strategic Challenges amid the Ukrainian Crisis”, *Georgian Institute of Politics*, 29 Mart 2022, <https://gip.ge/creeping-finlandization-or-prudent-foreign-policy-georgias-strategic-challenges-amid-the-ukrainian-crisis/>.

Moskova'nın yerel liderlerle kurduğu kişisel ilişkiler ile askeri ve ekonomik gücüne dayalıdır. Azerbaycan, Gürcistan ve Ermenistan, Moskova'yı göz ardı ederek politika geliştirememekte, geliştirdikleri takdirde ise olumsuz sonuçlarına katlanmak zorunda kalmaktadırlar. RF, Güney Kafkasya devletleri üzerinde mevcut iç ve devletlerarası çatışmaları kullanarak kendisini; "problem yaratan", "problemin devamını sağlayan", "problemde arabuluculuk yapan" bölgesel hegemon haline getirmiştir. Güney Kafkasya devletlerinin RF ile olan ilişkilerinin düzeyi, sahip oldukları güvenlik sorunlarının derecesini belirlemektedir. RF ile müttefik olan Ermenistan'ın toprak bütünlüğü Moskova tarafından korunduğu gibi Erivan milli gücünü aşan politikalar izleyebilmekte ve Azerbaycan topraklarının bir bölümünü halen işgal altında bulundurabilmektedir. RF ve Batı arasında denge politikası izleyen Azerbaycan işgal altındaki topraklarının büyük bölümünü kurtarabilse de tamamını kurtaramamıştır. ABD ve NATO'ya yönelen dış politika yaklaşımıyla Gürcistan ise 2008 yılında RF ile savaşarak Güney Osetya ve Abhazya üzerindeki hâkimiyetini tamamıyla kaybetmiştir. Kuzey Kafkasya ve Güney Kafkasya'da son dönemde meydana gelen gelişmeler dikkate alındığında RF'nin Kafkasya'da çıkarları aleyhine gelişen olayları etkileyebilecek siyasi, askeri ve ekonomik araçlara sahip olduğunu belirtmek mümkündür.

Kaynaklar

ABUSHOV, Kavus, "Policing the Near Abroad: Russian Foreign Policy in the South Caucasus", *Australian Journal of International Affairs*, LXIII/2, 2009, s. 187-212.

ASKER, Ali, "Rusya'nın Yakın Çevre Siyaseti: Karadeniz-Hazar (Güney Kafkasya) Bölgesi", *100. Yılında Türkiye ve Rusya İlişkileri ve Karadeniz: Moskova Antlaşması'ndan Günümüze*, Mehmet Okur vd., ed., Akçağ, Ankara 2021, s.97-142.

ASLANLI, Araz, "Azerbaijan-Russia Relations: Is Foreign Policy Strategy of Azerbaijan Changing?", *Turkish Policy Quarterly*, IX/3, 2009, s. 137-145.

Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı Resmi İnternet Sitesi, "Joint Statement of the Russian Federation and Georgia", 17 Kasım 1999, <https://www.osce.org/files/f/documents/6/5/39569.pdf>.

Azerbaycan Cumhurbaşkanlığı Resmi İnternet Sitesi, "Declaration on allied interaction between the Republic of Azerbaijan and the Russian Federation", 22 Şubat 2022, <https://president.az/en/articles/view/55498>.

BAŞARAN, Ali, "Türkiye-Rusya Federasyonu İlişkilerinde Karadeniz Ekonomik İşbirliği Teşkilatı, Karadeniz ve Karadeniz Ülkeleri", *100. Yılında Türkiye ve Rusya İlişkileri ve Karadeniz: Moskova Antlaşması'ndan Günümüze*, Mehmet Okur vd., ed., Akçağ, Ankara 2021, s. 197-236.

BRZEZINSKI, Zbigniew, *Büyük Satranç Tahtası: Amerika'nın Önceliği ve Bunun Jeostratejik Gereklere* (çev. Ertuğrul Dikbaş-Ergun Kocabıyık), Sabah Kitapları, İstanbul 1998.

ÇELİKPALA, Mitat, "Dünden Bugüne Kuzey Kafkasya: Sosyal, Siyasal Yapı ve Etnik Çatışmalar", *Kafkasya Dosyası*, Ali Ahmetbeyoğlu vd., der., Tarih ve Tabiat Vakfı, İstanbul 2006, s. 81-134.

DUGİN, Aleksandr, *Rus Jeopolitiği: Avrasyacı Yaklaşım*, Küre Yayınları, 8.Baskı, İstanbul 2015.

FOXALL, Andrew, *Sovyet Sonrası Rusya'da Etnik İlişkiler: Kuzey Kafkasya'da Ruslar ve Rus Olmayanlar* (çev. Serkan Özdemir), Koyu Siyah, Ankara 2018.

GERMAN, Tracey, "Securing the South Caucasus: Military Aspects of Russian Policy towards the Region since 2008", *Europe-Asia Studies*, LXIV/9, Kasım 2012, s. 1650-1666.

GORDADZE, Thornike, "Georgian-Russian Relations in the 1990s", *The Guns of August 2008: Russia's War in Georgia*, Svante E. Cornell - S. Frederick Starr, ed., M.E. Sharpe, New York 2009, s. 28-48.

HEDENSKOG, Jakob vd., "Security in the Caucasus: Russian Policy and Military Posture", *Swedish Defence Research Agency*, Şubat 2018, <https://www.foi.se/en/pressroom/news/news-archive/2018-04-10-russia-sees-caucasus-as-its-sphere-of-interest.html>.

ISMAYİLOV, Murad, "Azerbaijan and Russia: Towards a Renewed Alliance for a New Era", *Russian Analytical Digest*, Sayı:232, 22 Şubat 2019, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD232.pdf>, s. 5-10.

JAFAROV, Nazim-Araz Aslanlı, "Russia's Policy During the 44-Day Karabakh War", *Insight Turkey*, XIII/4, 2021, s. 213-229.

KAKACHİA, Kornely K, "Challenges to the South Caucasus Regional Security Aftermath of Russian-Georgian Conflict: Hegemonic stability or new partnership?", *Journal of Eurasian Studies*, Sayı:2, 2011, s. 15-20.

KAKACHİA, Kornely-Shota Kakabadze, "Creeping Finlandization or Prudent Foreign Policy? Georgia's Strategic Challenges amid the Ukrainian Crisis", *Georgian Institute of Politics*, 29 Mart 2022, <https://gip.ge/creeping-finlandization-or-prudent-foreign-policy-georgias-strategic-challenges-amid-the-ukrainian-crisis/>.

KASAPÖĞLU, Can, "Russian Forward Military Basing in Armenia and Moscow's Influence in the South Caucasus", *NATO Defence College Research Division*, Sayı:143, Kasım 2017, <https://www.ndc.nato.int/news/news.php?icode=1122>.

KESER, Ahmet-Bilal Ulusoy, "Bırakınız Gitsinler, Bırakınız Savaşınlar (Laissez Jihad): Kafkasya'dan DAESH'e Katılım Nedenleri", *Güvenlik Stratejileri*, XVI/34, 2020, s. 203-243.

KURAT, Akdes Nimet, *Rusya Tarihi: Başlangıçtan 1917'ye Kadar*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, 6. Baskı, Ankara 2014.

LO, Bobo, *Vladimir Putin and The Evolution of Russian Foreign Policy*, Blackwell Publishing, Oxford 2003.

MANKOFF, Jeffrey, "The Big Caucasus: Between Fragmentation and Integration", *Center for Strategic&International Studies*, Mart 2012, https://csis-website-prod.s3.amazonaws.com/s3fs-public/legacy_files/files/publication/120326_Mankoff_BigCaucasus_Web.pdf.

MARKEDONOV, Sergey, "Russia's Evolving South Caucasus Policy: Security Concerns amid Ethno-Political Conflicts", *German Council on Foreign Relations*, Sayı:1, Ocak 2017, <https://dgap.org/en/article/getFullPDF/28989>, s. 1-11.

MARKEDONOV, Sergey, "Why Tensions in the South Caucasus Remain Unresolved", *PONARS Eurasia*, Sayı:465, Mart 2017, http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/PePM465_Markedonov_March2017_o.pdf, s. 1-5.

MİNASSİAN, Gäidz, "The Russian Military Presence in the South Caucasus", *Russian Military Presence in the Eastern Partnership Countries*, European Parliament Directorate, 2016, <http://>

giz

Akademik
Bakış

275

Cilt 16
Sayı 31
Kış 2022

www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/ IDAN/2016/578021/EXPO_IDAN(2016)578021_EN.pdf, s. 24-31.

MİNASYAN, Sergey, “Russian-Armenian Relations: Affection or Pragmatism?”, *PONARS Eurasia Policy*, Sayı:269, Temmuz 2013, http://www.ponarseurasia.org/sites/default/files/policy-memos-pdf/Pepm_269_Minasyan_July2013.pdf.

NATO Resmi İnternet Sitesi, “NATO Bucharest Summit Declaration”, 3 Nisan 2008, https://www.nato.int/cps/en/natolive/official_texts_8443.htm.

ÖZDAŞLI, Esmâ, “İkinci Karabağ Savaşı’nda Ermenilerin Sivillere Yönelik Saldırıların Uluslararası İnsancıl Hukuk Açısından Değerlendirilmesi”, *Giresun Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, VII/1, 2021, s. 51-83.

ÖZTÜRK, Senem, “Jeopolitiğin Rusya Federasyonu’na Etkilerinin Kuzey Kafkasya-Gürcistan-Güney Osetya Çerçevesinde İncelenmesi”, *Güvenlik Stratejileri*, Yıl:9, Sayı:17, 2013, s. 201-242.

“Russia’s Security Guarantees for Armenia Don’t Extend to Karabakh, Putin Says”, *The Moscow Times*, 7 Ekim 2020, <https://www.themoscowtimes.com/2020/10/07/russias-security-guarantees-for-armenia-dont-extend-to-karabakh-putin-says-a71687>.

“Russia Terrorism Index”, *Trading Economics*, <https://tradingeconomics.com/russia/terrorism-index>.

SADIKOV, İsa, “Rusya’nın Kafkasya Politikası ve Rus Askerî Üsleri”, *Kafkasya’nın Jeopolitik Sorunları Konferansı*, 27-28 Eylül 2001, Avrasya Stratejik Araştırmalar Merkezi Yayınları, Ankara 2003, s. 63-64.

SAPMAZ, Ahmet, *Rusya’nın Transkafkasya Politikası ve Türkiye’ye Etkileri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2008.

SAPMAZ, Ahmet “Rusya Federasyonu’nun Terörle Mücadele Stratejisinin Kuzey Kafkasya’nın İstikrarı Üzerine Etkileri”, *Savunma Bilimleri Dergisi*, XII/2, 2013, s. 1-35.

SHAFFER, Brenda, “The Gopolitics of the Caucasus”, *The Brown Journal of World Affairs*, XV/2, Bahar 2009, s. 131-142.

SHAFFER, Brenda, “Foreign Policy of the States of the Caucasus: Evolution in the Post-Soviet Period”, *Uluslararası İlişkiler*, VII/26, Yaz 2010, s. 51-65.

SOKIRIANSKAIA, Ekaterina, “Countering Violent Extremism among North Caucasus Youth”, *Russian Analytical Digest*, Sayı: 255, 14 Temmuz 2020, <https://css.ethz.ch/content/dam/ethz/special-interest/gess/cis/center-for-securities-studies/pdfs/RAD255.pdf>, s. 2-5.

SONNLEİTTNER, Dominik, “Russia’s backyard-Unresolved Conflicts in the Caucasus”, *Politics in Central Europe*, XII/1, 2016, s. 83-94.

RF Devlet Başkanlığı Resmi İnternet Sitesi, “Statements by President of Russia Dmitry Medvedev”, 26 Ağustos 2008, <http://en.kremlin.ru/events/president/transcripts/1222>.

SUSHENTSOV, Andrey-Nikita Neklyudov, “The Caucasus in Russian Foreign Policy Strategy”, *Caucasus Survey*, VIII/2, 2020, s. 127-141.

TANRISEVER, Oktay F. “Rusya’nın Kafkasya Politikası: Sovyet Sonrası Geri Çekilme Söyleminden Emperyal Müdahaleciliğe”, *Kafkaslarda Değişim Dönüşüm*, Mustafa Aydın, der., Nobel Yayınları, Ankara 2012, s. 173-202.

TELLAL, Erel, “Zümürdüanka: Rusya Federasyonu’nun Dış Politikası”, *Ankara Üniversitesi Si-*

yasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, LXV/3, 2010, s.189-236.

TOAL, Gerard, *Near Abroad: Putin, the West, and the Contest Over Ukraine and the Caucasus*, Oxford University Press, New York 2017.

VALİYEV (a.), Anar, "Azerbaijan-Russia Relations After the Five-Day War: Friendship, Enmity, or Pragmatism", *Turkish Policy Quarterly*, X/3, 2011, s. 133-143.

VALİYEV (b.), Anar, "Azerbaijan and North Caucasus: A Pragmatic Relationship", *Caucasus Analytical Digest*, Sayı:27, 27 Mayıs 2011, s. 5-8.

VELİYEV, Cavid, "Jeleznovodsk Bildirisi'nden Moskova Bildirisi'ne Rusya'nın Dağlık Karabağ Politikası", Çıkmazdan Çözüme Karabağ Sorunu, Muhittin Ataman, Ferhat Pirinççi, ed., SETA Kitapları, İstanbul 2021, s. 301-324.

WAKIZAKA, Keisuke, "Rusya ve Kafkas Emirliği Arasında Çeçen Milliyetçiliği", *Türkiye Siyaset Bilimi Dergisi*, III/2, 2020, s. 165-182.

WEZEMAN, Pieter vd., "Arms transfers to conflict zones: The case of Nagorno-Karabakh", *Sipri*, 30 Nisan 2021, <https://www.sipri.org/commentary/topical-background/2021/arms-transfers-conflict-zones-case-nagorno-karabakh>.

Extended Abstract

The Caucasus has been of great importance for Russia throughout history. The first problem Russian Federation (RF) faced in the Caucasus was the separatist movement of Chechnya. Chechens led by Dudayev were victorious in the I. RF-Chechnya War and RF soldiers withdrew from Chechnya in 1996. However, Moscow once again intervened in Chechnya militarily in 1999. As of 2002, RF gained military control in Chechnya. With the "Chechenization" policy followed in Chechnya, Moscow established a loyal administration among the Chechens and assumed an indirect role in the struggle. The secular separatist uprising, which was defeated on the ground against the RF, has turned into a radical terrorist movement. However, the number of terrorist attacks has decreased with the security-oriented policies implemented by the RF.

RF's policy towards Azerbaijan remained tense due to the Turkey-oriented approach followed during the Elchibey period. With Heydar Aliyev's coming to power, steps were taken to appease the Moscow and a balance was established between the West and RF. Since the independence of Azerbaijan, the most important factor has been the problem of Nagorno-Karabakh and surrounding Azerbaijani lands under Armenian occupation. RF adopted a stance that supports Armenia, which allows the continuation of the current status quo in the Nagorno-Karabakh conflict. Armenia is the only country in the South Caucasus that is involved in the integration process of the RF in every field. In this context, it is under the military protection of the RF with the Collective Security Agreement. Due to the changing balance of power in favor of Azerbaijan in the South Caucasus and the discomfort felt by the pro-Western Pashinyan government in Armenia, RF took a neutral stance in the Second Karabakh War. Moscow convinced the parties to stop the conflict and allow the Russian peacekeeping force to operate in the region. While the Moscow allowed Azerbaijan to recapture the occupied regions around Nagorno-Karabakh with its neutral stance during the war, it provided protection to Armenia's presence in the region with the Russian peacekeepers stationed in the Nagorno-Karabakh ceasefire line and the Lachin corridor.

Georgia froze the problems with Abkhazia and South Ossetia in the 1990s with the ceasefire provided by the RF and the peacekeepers stationed in the region. However, since the 2000s, and especially after the "Rose Revolution", the effort to integrate with the West caused it to fight

Gaz

Akademik
Bakış

277

Cilt 16
Sayı 31
Kış 2022

with the RF in 2008. After the war, the control of the Tbilisi administration over these regions disappeared, and the RF recognized the independence of South Ossetia and Abkhazia. As a result, the Caucasus is of great importance for RF, especially security. The problems faced by RF in the Caucasus are security-oriented and interrelated. RF is trying to ensure its internal security in the North Caucasus and the “near abroad” security in the South Caucasus. While the RF is fighting separatist movements and terrorism in the North Caucasus, it is fighting with the global and regional powers in the South Caucasus and the countries in the region that are inclined to these powers. However, recently, the RF’s effectiveness in the Caucasus has increased considerably.

Gors

Akademik
Bakış

278

Cilt 16
Sayı 31
Kış 2022